

מאמרי התורה להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על סדר פרשיות התורה

* בראשית *

מאמרי התורה להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על סדר פרשיות התורה

* בראשית *

ערוך על פי וועדים שנמסרו
בפני מבקשי דעת
ע"י הרד"ג
רבי אהרן שווב שליט"א

כתיבה ועריכה:
הרב אריה לייב גולדשטוף שליט"א

עימוד וגרפיקה:
אהרן עמיר 052-7657995

להארות ולהערות:
lehovin.tora@gmail.com | 050-4166000

פרשת
חיי שרה

פרשת חיי שרה

בַּת הַיְתָה לְאַבְרָהָם וְ'בְכֹל' שָׁמָּה – מִידַת מַלְכוּת

מהותה ותכליתה של השכינה הקדושה בעולמנו

בַּת הַיְתָה לְאַבְרָהָם וּבְכֹל שָׁמָּה

כשהתורה מסיימת לעסוק בענייניו של אברהם אבינו ומתחילה לעסוק בתולדות יצחק בנו, נאמר בפסוק שנראה כמסכם וחותם את מסע חייו¹⁷⁵:

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל.

פשוטו של הפסוק הוא – שאברהם באחרית ימיו הגיע לשלימות גשמית ורוחנית, והיה מבורך בכל דבר אפשרי – בעושר, בבנים, באריכות ימים ובכבוד. לא חסר דבר.

אולם חז"ל פירשו את דברי הכתוב באופן אחר¹⁷⁶:

וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל – מאי "בְּכָל"?

רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת; רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת.

אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם ובְּכָל שָׁמָּה.

ותמוה, איך ניתן להסית את הפשטות שאברהם היה מבורך בכל דבר אפשרי, לברכה נקודתית על לידת בת?!

וגם, מה המשמעות לכך שאותה בת נקראה בשם "בְּכֹל"?

מֶה תוֹכֵן הַמִּידָה שֶׁל הַקֵּב"ה הַנִּקְרָאֵת 'בְּכֹל'?

מבאר הרמב"ן:

'אחרים' חידשו בפירוש הכתוב הזה ענין עמוק מאד, ודרשו בזה סוד מסודות התורה, ואמרו כי "בְּכָל" תרמוז על ענין גדול.

175. בראשית כד, א.

176. בבא בתרא טז ע"ב.

והוא, שיש להקב"ה מידה תקרא "כל", מפני שהיא יסוד הכל, ובה נאמר¹⁷⁷ "אֲנֹכִי ה' עֹשֶׂה כָּל", והוא שנאמר¹⁷⁸ "וַיִּתְּרוֹן אֶרֶץ בְּכָל הוּא", יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם בעבור כי 'בכל היא'. והיא המדה השמינית מ"ג מדות.

ומידה אחרת תיקרא "בת" נאצלת ממנה, ובה הוא מנהיג את הכל, והיא בית דינו של הקדוש ברוך הוא, והיא שנקראת "כלה" בספר שיר השירים, בעבור שהיא כלולה מן הכל, והיא שחכמים מכנים שמה "כנסת ישראל" במקומות רבים, בעבור שהיא כנוסת הכל.

והמידה הזאת היתה לאברהם כבת, כי הוא איש החסד ויתנהג בזו. ולכן אמרו אחרים: כי אין הברכה הזאת שנתברך 'בכל' רומזת על שהוליד בת משרה אשתו, או שלא הוליד, אלא היא רומזת ענין גדול - שבירך אותו במידה שהיא בתוך מדת ה"כל", ולכן תקרא גם היא "כל", כלשון "כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ"¹⁷⁹.

סיכום דבריו הקדושים: יש לקב"ה מידה שנקראת 'כל' שממנה נשפע כל סוג של שפע לעולם, ויש מידה נוספת שנקראת 'בת' שהיא מחוברת ויונקת ממידת 'כל' ועל כן נקראת על שמה¹⁸⁰. וזו היא ה'בת' שנקראה 'בכל' שזכה לה אברהם אבינו.

מוסיף הרמב"ן: המידה הזו שנקראת "בת", היא 'בית דינו של הקב"ה', והיא נקראת 'כלה', וכן נקראת 'כנסת ישראל'.

ומסיים - הסיבה שאברהם זכה להשיג את המידה הזו, היא היות "כי הוא איש החסד"¹⁸¹.

הדברים נראים סתומים וחתומים מתחילתם ועד סופם: מהי המידה 'כל' ומהי המידה 'בת'? ומה הקשר בין ה'בת' ל'בין דין של הקב"ה' ול'כנסת ישראל'? ומה הקשר בין ה'בת' הזו לעשיית החסד של אברהם אבינו?

177. ישעיה מד, כד.

178. קהלת ה, ח.

179. שמות כג, כא.

180. הרמב"ן בסיום דבריו מבאר, שכאשר מידה אחת מלוכשת על מידה אחרת, ניתן לכנות את המידה החיצונית על שם זו שהיא מלבישה עליה, וזהו סוד "כי שמי בקרבו".

181. הרמב"ן ממשיך ומאריך ביסוד זה, אך אנו נתמקד ביסוד הדברים. רבינו בחיי מביא את יסוד הדברים בקיצור, ומסיים: "והבן הכלל הזה כי הענין נסתר, והרמב"ן ז"ל גילהו בפירוש והרחיב בו הביאור יותר מדאי".

מה עניינם של 'קודשא בריך הוא' ו'שכינתיה'?

נרחיב להעמיק בשאלה נוספת -

ידוע שהשפע שהקב"ה מוריד לעולם עובר דרך מערכת השפעה של 'קודשא בריך הוא' ושכינתיה'. ה'קודשא בריך הוא' הוא המשפיע, וה'שכינתיה' היא המקבלת.

ושני המידות שהזכיר הרמב"ן, הם אותם שני חלקים: 'כל' כנגד קודשא בריך הוא, ו'בת' כנגד שכינתיה. וכמו שמפורש בזוהר הקדוש¹⁸²: "בַּת הַיְתָה לוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ - הִיא שְׂכִינְתָּא".

במקום אחר הזוהר הקדוש מפרט יותר¹⁸³:

כְּתִיב¹⁸⁴ "אִם הַבָּנִים שְׂמִיחָה הִלְלוּהָ" - אִמָּא יְדִיעָא, הַבָּנִים מֵאן אֵינוּן?

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: תְּרִין בְּנִין אֵית לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, חַד דְּכַר וְחַד נֻקְבָּא. דְּכַר, יְהִיבִיה לְיַעֲקֹב... בַּת, יְהִיבָה לְאַבְרָהָם, דְּכִתִּיב "וְהָ בִרָךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל, בַּת הַיְתָה לוֹ לְאַבְרָהָם וְבְכָל שְׁמָה.

ה'בת' שזכה בה אברהם אבינו, היא השכינה הקדושה, מידת המלכות.

כאן אנו לומדים ידיעה נוספת - שכפי שה'בת' ניתנה לאברהם אבינו, כך ה'בן' ניתן ליעקב אבינו. משמעות הדברים היא, שאברהם אבינו מחובר לשכינה, ויעקב אבינו מחובר לקודשא בריך הוא.

ועדיין לא זכינו להבין את תוכן הדברים: מה פשר המערכת שנקראת 'קודשא בריך הוא' ושכינתיה? ומה השייכות של יעקב ל'קודשא בריך הוא' ושל אברהם ל'שכינתיה'.

מהי חלוקת העבודה בין הזכר לנקבה?

בנוסף, יש להבין, מדוע אי אפשר ש'קודשא בריך הוא' ישפיע את השפע אל העולם בצורה ישירה? מדוע נדרש התיווך של השכינה בין הקב"ה לבני העולם?!

ובדומה לכך יש לשאול על מאמר חז"ל¹⁸⁵:

כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו - זכר ונקבה בראם.

מדוע זה נדרש? מדוע הקב"ה לא עשה שהזכר לבדו יפעל בעולם?

182. ח"ב פה ע"ב.

183. ח"א ריח ע"א.

184. תהילים קיג, ט.

185. בבא בתרא עד ע"ב.

ואמנם, מצינו שאלוהו הנביא הסביר לרבי יוסי מהי העזרה שהאשה עוזרת לבעלה¹⁸⁶:

אשכחיה רבי יוסי לאלוהו, אמר ליה: כתיב "אעשה לו עזר", במה אשה עוזרתו לאדם?

אמר ליה: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? - לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

כלומר תפקיד הזכר הוא רק להביא חיטים ופשתן, אך בכדי להכין מהם מוצרים מושלמים של לחם ובגדים, הוא זקוק לאשה.

אך עדיין לא מובן: מדוע זה מוכרח להיות כך? מדוע הזכר אינו יכול להכין בעצמו את הלחם והבגדים?

מדוע יש צורך במידת המלכות?

נברר עוד -

במקורות אחרים, השכינה נקראת גם בתואר "מלכות".

ובספר 'שערי אורה' בשער הראשון, מפרט את כל הכינויים השונים שנאמרו על מידת המלכות, ובתוכם הוא מזכיר את השם 'כל'.

לפעמים נקרא שם אדני' [-מידת המלכות] בכינוי "כל". והטעם, לפי שלא יחסר כל בו, שהרי כל מיני השפע והאצילות וכל מיני הברכות והקיום, כולן נכנסים בתוכו. ונקרא "כל" לפי שהכל בו, וכל מיני צורך שיצטרך דבר בעולם אין לבקש אלהות אחרת ולא ממקום אחר, כי הכול כלול בתוך שם זה, וממקום זה יפיק כל שואל רצונו, כל אחד ואחד כפי חפצו ורצונו, בהיותו קורא אותו באמת.

והמידה הזאת הנקראת "כל" נתנה ה' במתנה לאברהם, ואל זה רמז באמרו "וה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל־". ומאברהם ליצחק, באמרו "ואוכל מכל". ומיצחק ליעקב, באמרו "יש לי כל".

ובקטע הקודם לזה, כתב ה'שערי אורה':

חכמי הפנימיות מיחסים לפעמים למידה זאת [את השם] "ים החכמה", לפי שכל מיני חכמה ואצילות הנמשכין מן החכמה העליונה, כולן נופלים בתוכו, וממנו שואבים כל חכמי לב חכמה.

186. יבמות סג ע"א.

ויש להתבונן:

מדוע נצרכת המידה הזו של ה'מלכות'? והרי כבר יש תשע מידות למעלה ממנה, שלכל אחת מהם הנהגה מסוימת ושפע ייחודי שנשפע ממנה. ואם כן, מה מוסיפה ה'מלכות' האחרונה?

מדוע ה'חכמי לב' אינם יכולים לקבל את החכמה באופן ישיר מן ה'חכמה העליונה'? מדוע החכמה צריכה לעבור קודם אל 'ים החכמה' שבמלכות, ורק משם יכולים ה'חכמי לב' לשאוב את החכמה?!

וביותר קשה לפי מה שמבואר בכתבי האריז"ל שמידת המלכות "לית לה מגרמה כלום". כלומר, אין לה גוון מסויים שהיא משפיעה על ההארה האלוקית, אלא כל מהותה להיות כלי לקבל את השפע הבא ממקורות עליונים ממנה.

אם כן, לשם מה נדרש שההשפעה תעבור דרך מידת ה'מלכות'? הלא השפע אינה נשאר אצלה, אלא עובר אלינו התחתונים בסופו של דבר!

* * *

כל השפעה במקורה מרוכזת, והפירוט נעשה כשירידת מטה

נאמר יסוד גדול:

בדרכי ההשתלשלות של השפע הרוחני, ככל שהדבר גבוה ורוחני יותר, כך הוא מרוכז ו'דחוס' יותר. וככל שהוא יורד מטה ומתגשם, כך הוא נעשה מפורט יותר ויותר.

נמחיש זאת בדוגמא מהשגה בלימוד התורה:

אדם שלומד סוגיא ובתחילה הוא אינו משיג את הבנתה על בוריה. מתקשה בכמה קושיות, והסברות אינם מתיישבות לו על הלב.

לאחר 'יגיעה' רבה, הוא זוכה ל'מציאה'. ולפתע הוא מרגיש הבזק של הארה. הבנה כל שהיא מנצנצת לו לפתע במח. הקב"ה שלח לו מתנה, והוא מרגיש ש'הנה, זה מה שיישב את כל הקושיות, ויבאר את מהלך הסוגיא בבהירות'.

הוא לוקח מספר רגעים לעצמו, ומפרק את הרעיון לגורמים, לראות האם זה באמת מובן, ומחשב כיצד מתיישבים כל הקושיות ומתורצים כל הסתירות. ולאחר מחשבות רבות הלך ושוב, הוא מגיע למסקנא שאכן, ההבנה הזו נכונה ונפלאה, והיא הפשט האמיתי בסוגיא!

בשלב הבא, הוא ניגש להעלות את הדברים על הכתב, ומפרט את כל הנקודות בסוגיא שההבנה הזו מיישבת. ולפליאתו, זה ממלא לו מספר דפים, יותר מהמחשבות שהיו קצרות ומרוכזות יותר.

ובשלב האחרון – הוא ניגש להסביר את הרעיון לתלמידיו, וכעת הוא כבר צריך ממש להאריך ולפרט, ואצל כל תלמיד ותלמיד הוא צריך להתאים את ההסברים לכלי הקליטה הייחודיים שלו.

נשים לב, שאותו רעיון מבריק שברגע הראשון היה מרוכז בנקודה אחת, עבר עתה תהליך ארוך של התפרטות. תחילה במחשבתו של האדם עצמו, ויותר מכך כשהעלה את הדברים על הכתב, והשיא – כשניגש להסביר לכל תלמיד ותלמיד על פי יכולת ההשגה שלו.

מובן, שככל שהאדם טורח ומפרט את הרעיון הראשוני יותר, כך ההבנה שלו עצמו נעשית מושלמת ובהירה יותר. ועל כך אמרו חז"ל¹⁸⁷ "ומתלמידי יותר מכולם".

תכלית הבריאה – 'לאשתמודע אלוקותך' בהתפרטות

והנה, מטרת הבריאה היא רצונו של הקב"ה לגלות את אלוקותו בהתפרטות. וכלשון השל"ה בנוסח התפילה שתיקן:

וּבְרֵאתָ עוֹלָמְךָ בְּגִין לְאִשְׁתִּימוּדֵעַ אֱלֹהוּתְךָ.

דרכי הגילוי של האלוקות הם בכמה דרכים: באמצעות התורה – שהיא הגיונו של הקב"ה. באמצעות הבריאה – שכל פרט ממנה עשוי מאור אלוקי מסוים. ובאמצעות הנהגותיו יתברך בתוככי הבריאה.

ראשית הגילוי האלוקי היא במידת ה'חכמה העליונה', אבל במקום העליון הזה הגילוי עדיין מרוכז מאוד, ואין בכוח המוח של האדם יכולת לתפוס את הרעיון האדיר הטמון בו.

ולכן, כדי שתהיה לשכל האדם תפיסה בהתגלות האלוקית, מוכרחת להיות ירידה והתפרטות לפי כלי הקיבול של כל אדם ואדם.

נמחיש זאת בדוגמא שהבאנו קודם:

187. מכות י"א.

אילו לאותו תלמיד חכם שמבקש להעביר את הבנתו בסוגיא לתלמידיו יש עשרות תלמידים, והוא מכיר את כל אופני ודרכי החשיבה של כל אחד ואחד מהם. ובמקום לומר להם את הדברים בפיו, הוא היה כותב לכל אחד נוסח שמתאים אליו. – הרי לבסוף יהיה בידו ספר עב כרס שיכיל פרקים רבים לפי אישיותו של כל תלמיד ותלמיד. ולמעשה, כל הספר מסביר רק רעיון אחד שהבזיק במחשבתו ברגע כמימרא.

ומאחר שיש שישים ריבוא שרשי נשמות בישראל, אם כן נמצא שחכמת התורה שביסודה היא אור אחד מרוכז – כאשר היא יורדת ומתפרטת במידת המלכות לפי כלי הקיבול של כל אדם ואדם, יוצאים ממנה שישים ריבוא אופנים ודרכים.

תפקידה של מידת המלכות – לפרט ולהתאים את השפע למקבלים

בזאת יתבאר ענינה של מידת ה'מלכות'.

תפקידה הוא לקבל את ההארה המרוכזת מ'קודשא בריך הוא', ולפרט אותה לפי כל הגוונים של כלי הקיבול הקיימים בבני אדם, וכך להתאים אותה ליכולת הקליטה של כל אדם ואדם בפרטות.

לכן המלכות נקראת 'כנסת ישראל': מפני שהיא כוללת את כל ההתפרטויות של הגילויים המתאימים לכל נשמות ישראל. וכן היא מכילה בתוכה את כל אפשרויות ההשגה של כלל ישראל בכל דור ודור לפי מצבם הרוחני וטהרתם.

וזה מהותו של "ים החכמה". – אותה הארה שנמצאת בצורה מרוכזת ב'חכמה העליונה', יורדת ומתחשבת עם כלי הקיבול של התחתונים, והיא מתפרטת להיות "ים החכמה", ורק משם יכולים כל חכמי לב לשאוב את חכמתם¹⁸⁸.

זה גם ההבדל בין 'מלך' ל'מלכות'. המלך קובע את הרעיון והאידיאל של הממלכה, וה'מלכות' היא המערכת שמתאימה את ה'אידיאל' לפרקטיקה עממית – כדי שתהיה לעם יכולת להתחבר לדרכו ולרצונו של המלך.

לכן המלכות נקראת 'בית דינו של הקב"ה', מפני שהיא אחראית על התאמת השפע האלוקי לכלי הקיבול של ישראל שלמטה, לפי אופיים ותפקידם, ולפי הדור המסוים בו הם נמצאים.

188. הדברים מדויקים מאוד בלשונו של השערי אורה שהובא לעיל.

תפקיד הנקבה לפרט את האור המרוכז שמביא הזכר

זה גם חלוקת העבודה בין כל זכר לנקיבה.

הזכר מביא חיטים ופשתן, וטמון בהם אין ספור אפשרויות שימוש. אולם עדיין אי אפשר להנות מהם מבלי להתאים אותם לכלי הקיבול של הנצרכים להם.

תפקיד הנקיבה הוא לפרט את הכח האצור בחיטים ובפשתן, ולהתאים אותו לכל סגנונות כלי הקיבול הקיימים בבית. מהחיטים – להכין לחמים, פיתות, עוגות ודייסה. ומהפשתן – להכין חולצות וסודרים, חלוקים וחיתולים – לפי הצרכים של כל אחד מבני הבית.

מסיבה זו הקב"ה ברא כל דבר בעולמו 'זכר ונקיבה'. בכל דבר יש שני חלקים – הנקודה המרוכזת, והכח שמפרט אותה בהתאמה לכלים המקבלים.

על כך נאמר¹⁸⁹:

שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ, וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ.

לכאורה תמוה. מדוע ה'מוסר' מתייחס לאבא וה'תורה' לאמא? לכאורה זה ההיפך מן ההיגיון, שהרי בדרך כלל האבא מביא את ה'תורה', והאמא מחנכת ב'מוסר'!

אלא שלא מדובר על שני דברים שונים, אלא על אותם דברים עצמם.

רק שהאבא אינו מסוגל להתאים את הדברים לכלי הקיבול של הילדים הקטנים, והוא 'מייסר' את בנו בהוראותיו.

ואילו האמא לוקחת את אותם עקרונות שאמר האבא, ומעבירה אותם בהתאמה לכל ילד וילד לפי כלי הקליטה והקיבול שלו, ובכך הם נעשים אצלו כ'תורה' והוראה ונספגים לדרך חיים.

ואכן רואים בחוש שלאמא יש כח ייחודי – שאינו קיים כל כך אצל האב, להתאים את עצמה לכל ילד לפי דרכו, ולתקשר עם כל ילד לפי הסגנון הנצרך לו.

* * *

כיצד אברהם אבינו בנה את מידת המלכות?

לאחר שנתבאר היטב מהותה ותפקידה של מידת 'מלכות', נותר לנו לבאר – מה השייכות של אברהם אבינו למידה הזו? הרי כידוע הוא היה מרכבה למידת ה'חסד',

ואם כן, כיצד הוא שייך למידת ה'מלכות' שהיא מידה שונה ונפרדת ממנה, ושייכת ביסודה למידת ה'דין'??

בנוסף, יש להבין מה המשמעות של הכינוי 'בת' ביחס לאברהם אבינו?!

את התשובה לכך יש ללמוד מדברי הזוהר הקדוש¹⁹⁰:

פתח ואמר: רעיא מהימנא! האי כלה דילך [-מידת המלכות], קודשא בריך הוא יתב לה לאברהם לגדל לא לה לגבר.

ובגין דאיהו נטיר לה, אתקריאת 'בתיה'. הָדָא הוּא דְאִתְמַר "בַּת הַיְתָה לוֹ לְאַבְרָהָם וּבְכָל שְׁמָה".

ובה קיים כל אורייתא כלה, ואפילו עירובי תבשילין, הָדָא הוּא דְכָתִיב "וישמור משמרת" וגו'.

וגדיל לה מכל מדות טבין, וגמיל לה חסד, וסליק לה בגדולה במדת חסד לאברהם, וְהוּא בִּיתְיָה בְּגִינָה פְתוּחַ לְרוּחוֹהָ, לְמַגְמֵל חֶסֶד עִם כָּל בָּאֵי עוֹלָם.

תמצית הדברים: אברהם אבינו גידל ובנה את מידת ה'מלכות', כמו אבא שמגדל את בתו. וזאת באמצעות קיום כל מצוות התורה, ועשיית חסד עם כל באי עולם.

ונבאר -

תפקיד האבא לבנות לבתו את כח וכלי הפעולה

מציאות העולם היא שכל בת גדלה בקטנותה בבית אביה, תחת רשות אביה.

יש להתבונן בדבר: מדוע הקב"ה סידר שהדברים יתנהלו בצורה הזו? האם אי אפשר שהבת תגדל מלכתחילה ברשות בעלה?

עוד יש להתבונן - התורה קובעת¹⁹¹ שמעשי ידי הבת שייכים לאביה. מדוע זה כך?

פירוש הדבר הוא, שלאבא יש תפקיד לבנות את כוחות וכלי הפעולה של הבת, ורק מכוחו היא יכולה להמשיך ולפעול בהצלחה בהמשך חייה בניהול ביתה. ולכן מעשי ידיה בילדותה שייכים לו מעיקר הדין - מפני שהם נוצרו על ידי הכוחות שהוא מעניק לה.

190. ח"ג רעו ע"ב.

191. שולחן ערוך אבהע"ז סי' לו סעיף א.

נמצא, שאמנם במהלך חייה הבעל מביא את החיטים והפשתן, והיא מייצרת מהם מוצרים. אך את 'כלי העבודה' והיכולת שלה לעשות מהם מוצרים מושלמים, האבא בנה לה.

וזה גם היה תפקידו של אברהם אבינו, כפי שיבואר.

יעקב אביו הפעיל את מערכת ההשפעה

נשוב תחילה לדברי הזוהר שיש לקב"ה שני בנים, זכר ונקיבה - כשיעקב אבינו היה מרכבה לזכר, ואברהם אבינו מרכבה לנקיבה.

פירוש הדבר הוא:

הקב"ה קבע שמערכת ההשפעה האלוקית לא תפעל מבלי שדרי מטה יפעילו אותה. ולאחר 'שני אלפים תוהו', האבות הקדושים הם המרכבה שהפעילו את מערכת ההשפעה האלוקית בעולם. וזאת בשני שלבים מרכזיים -

יעקב אבינו שהיה 'עמוד התורה' הפעיל את מערכת ההשפעה של הבן הזכר - 'קודשא בריך הוא', באמצעות עסק התורה שהיה שלם בו.

הזוהר הקדוש בכמה מקומות מבאר¹⁹², שכאשר עוסקים בתורה ומחדשים חידושי תורה, מגדילים את ההארה של הקב"ה בתורה, וממילא גם בעולם כולו.

ובמקביל לכך, אברהם אבינו הפעיל את מערכת הקבלה והפעולה של ה'בת' הנקבה - 'שכינתיה', המלכות. וזאת על ידי עשיית חסד וכלל מצוות התורה¹⁹³.

בניית כלי הקבלה על ידי עשיית המצוות

כיצד מעשי המצוות בונים את הכלי של המלכות?

נבאר -

נאמר בפסוק¹⁹⁴:

כי גר מַעֲוָה וְתוֹרָה אֹר.

192. ראה הקדמת הזוהר ד ע"ב, ונפש החיים ש"ד פי"ב.

193. החסד הוא ביטוי של השפעה החוצה, ולכן כלל מעשי המצוות נכללים בזה, כמפורש בדברי הזוהר המוזכרים לעיל ש'בה קיים כל אורייתא כולה, ואפילו עירובי תבשילין'.

194. משלי ו, כג.

בפשטות, הכוונה היא שלמצוה יש אור קטן כמו של נר, ולתורה יש אור חזק יותר¹⁹⁵. אבל בספרים הקדושים מצינו ביאור נוסף¹⁹⁶:

‘נר’ הוא הכלי שבתוכו נמצאים השמן והפתילה. ו‘אור’ הוא השלהבת שבוערת על גבי הכלי.

כלומר – התורה יוצרת בנשמתנו את האור והשלהבת של ההארה האלוקית. והמצוות בונים את הכלי שעל גביו יכולה להיקלט ההארה האלוקית.

בדומה לכך אנו אומרים בתפילה:

קִדְשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ – וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.

בכדי לקבל את חלקנו בתורה, אנו מוכרחים קודם להתקדש באמצעות עשיית המצוות.

פירוש הענין הוא, שעל מנת שתהיה לאדם יכולת להשיג את מעמקי הגילויים האלוקיים הטמונים בתורה, הוא צריך להיות מרום וקדוש. וככל שהוא משעבד את גופו יותר לקיום דבר ה', ומזדכך בקיום המצוות, כך נעשה לו כלי זך וראוי יותר לקליטת דברי התורה.

אברהם אבינו בנה והעצים את מערכת הקבלה

ומעתה –

כפי שכל חידוש תורה שיצא מפי תלמיד מְשֻׁנָּה וּמַעֲצִים את מציאות הארת התורה בעולם¹⁹⁷, כך כל מצוה שנעשית בעולם מְשֻׁנָּה ומחזקת את קדושת העולם, וממילא כלי הקיבול של העולם משתפר ומזדכך עוד ועוד.

וכשם ש‘מצוה גוררת מצוה’ כלפי האדם המקיימה, כך זה משפיע גם על קיום המצוה של כל אי העולם.

כפי שידוע מאמרו של מרנא רבי ישראל סלנטר זיע"א שאם יהודי מקפיד בהלכות שבת במקומו, יש בכך השפעה רבתית על שמירת שבת אף אצל סטודנט יהודי בפריז.

195. וכך משמע גם בדברי חז"ל (סוטה כא ע"ב) "כי נר מצוה ותורה אור – תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה; ואת התורה באור, לומר לך: מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם".

196. שפת אמת תצוה תרמ"ו.

197. כמו שכתוב בזוהר בכמה מקומות, ומובא בהרחבה בנפש החיים שער ד פרק יב.

ולכן המלכות נקראת 'בתו' של אברהם אבינו. מפני שזה תפקידו של האב מול בתו - לבנות את מערכת הפעולה שלה.

נמצא, שאברהם אבינו הפעיל את כלי הקיבול של המלכות באמצעות קיום המצוות, ויעקב אבינו הפעיל את מערכת ההארה של קוב"ה באמצעות עסק התורה.

* * *

ההצלה מחבלי משיח על ידי חיבור לעולם הרוחני באמצעות חיזוק מערכת ההשפעה ומערכת הקבלה

לאחר שהועמד היטב הסוגיא של 'תורה' ו'חסד', וביארנו כיצד הם בונים את שני חלקי מערכת ההשפעה האלוקית - קודשא בריך הוא ושכינתיה.

כעת ניתן להבין את דברי חז"ל על הסגולה להינצל מחבלי משיח¹⁹⁸:

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח?

- יעסוק בתורה ובגמילות חסדים.

שכן, כפי שמבאר המהר"ל שם - בימות המשיח יהיה עולם רוחני, ובתקופת המעבר מהעולם הגשמי לעולם הרוחני אנו צריכים לזכך את עצמינו ולהיות כלים רוחניים הראויים לקבלת האור האלוקי.

ובפרט, שמערכת היחסים בינינו לבין הקב"ה תהיה מערכת של נישואין - כביכול - כמובא בדברי הנביא הושע¹⁹⁹, אם כן עלינו לבנות את כלי הקיבול שלנו, ואת כוח השפעת התורה מאידך.

וזו עבודתנו בשעה זו: להגביר את הגילוי האלוקי על ידי חיזוק העסק בתורה והוספת חידושי תורה, וכמו כן להגדיל את כלי הקיבול שלנו ולזכך ולרומם את עצמינו, באמצעות חיזוק והקפדה על דקדוק המצוות וריבוי בעשיית חסדים והשפעת טוב.

ובזכות זה נזכה לקבל את ההארה המלאה מהקב"ה: ו'מִלְאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת ה' פְּמִים לַיָּם מְכֻסִּים'²⁰⁰.

198. סנהדרין שם.

199. הושע ב, יב. ובילקוט שמעוני שם רמז תקיח: "והיה ביום ההוא וגו' תקראי (לי) אישי וגו'. א"ר יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה".

200. ישעיה יא, ט.

מעלתה המיוחדת של שרה אמנו

תפקיד האשה בגילוי האור

ההתייחסות בתורה לחייה ומותה של שרה

פרשת 'חיי שרה' פותחת במניין שנות חייה של שרה אמנו, מיתתה, ההספד שנשא עליה אברהם אבינו ותהליך הקבורה שנעשה לה²⁰¹:

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה. ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען, ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה.

בזוהר הקדוש מבואר, שעצם ההתייחסות של התורה למיתתה של אשה היא דבר חריג, משום שבדרך כלל התורה מזכירה רק את הגברים ואינה עוסקת בתולדות חייהם של הנשים²⁰²:

ותמת שרה בקרית ארבע. רבי אבא אמר: כגוונא דא לא הוה בכל נשי עלמא דהא אתמר חושבן יומהא ושנהא וקיומהא בעלמא ונהוא אתר דאתקברת ביה. אלא לאחזאה דלא הוה כשרה בכל נשי עלמא.

ויש להבין: מהי הסיבה שבדרך כלל התורה אינה מתייחסת לחייהם ומותם של נשים, ומדוע כאן – אצל שרה אמנו, כן ישנה התייחסות?

מהי המשמעות של היופי שהיה לשרה?

רש"י מביא את דברי חז"ל:

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים – לכך נכתב 'שנה' בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו: בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא. – ובת עשרים כבת שבע ליופי.

נתמקד בחלק השני של דברי חז"ל: "בת עשרים כבת שבע ליופי". מה פשר התייחסות ליופי, ומה המעלה והשבח שיש בו?

201. בראשית כג, א-ב.

202. זוהר חיי שרה קכד ע"ב.

עוד מצינו על יופיה של שרה²⁰³:

ארבע נשים יפיפות היו בעולם: שרה, רחב, אביגיל, ואסתר.

ועוד אמרו²⁰⁴ שחיה היתה יותר יפה ממנה:

הכל בפני שרה - כקוף בפני אדם, שרה בפני חיה - כקוף בפני אדם.

ויש להבין: מה עניין ההשוואה של יפיה של שרה אל מול יפיה של חיה?

במדרש נוסף מצינו דבר פלא: הסיבה שבגינה היתה שרה עקרה, היא כדי לשמור על יופיה שלא יפגם!²⁰⁵ -

למה נתעקרו האמהות?

רבי יוחנן אמר: שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן.

רבי יוחנן בר פפא אמר: כדי שיהיו מתרפקות על בעליהן בניין.

רבי מאיר אמר: כדי שיהנו בעליהן מהן, שכל זמן שהאשה מקבלת עוברין היא מתכערת ומתעזבת, שכל תשעים שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה, והיו מטרונות באות לשאול בשלומה של שרה.

במקום אחר אמרו חז"ל²⁰⁶ על משמעות השם "יסכה", שנקראה בו שרה במקום אחד בתורה²⁰⁷:

אמר רבי יצחק: "יסכה" זו שרה. ולמה נקרא שמה יסכה? - שהכל סוכין ביופיה.

ידוע שהשם מבטא את מהות האדם²⁰⁸. ואם כן, יש להבין מה המשמעות הגדולה של היופי שהיה לשרה אמנו עד שנקראה על שמו?

מה ענין כח הנבואה המיוחד שהיה לשרה?

עוד מצינו במעלתה של שרה אמנו, שהיתה בעלת רוח הקודש ונבואה ברמה גבוהה ביותר.

203. מגילה טו ע"א.

204. בבא בתרא נח ע"א.

205. בראשית רבה מה, ד.

206. מגילה יד ע"א.

207. בראשית יא, כט.

208. יומא פג ע"ב "רבי מאיר הוה דייק בשמא".

בירושלמי אמרו²⁰⁹:

לא מצינו שדיבר המקום עם אשה, אלא עם שרה בלבד.

בגמרא מובא פירוש אחר לשמה "יסכה"²¹⁰:

יסכה זו שרה. ולמה נקרא שמה יסכה – שסכתה ברוח הקדש, שנאמר: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה".

רש"י מביא דברי חז"ל²¹¹:

"שמע בקולה" – למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות.

מה הסיבה שבגינה זכתה שרה לכזאת דרגה גבוהה של נבואה וקשר עם הקב"ה, מה שלא זכו שאר הנשים?

מה המשמעות בשייכות של שרה לאות י'?

כתב השל"ה²¹²:

ארבעת הכוסות בליל הסדר, הם כנגד ארבע אמהות.

הכוס הראשון של הקידוש שאומרים בו "אשר בחר בנו, ורוממנו, וקדשנו", כנגד שרה אמנו.

ברכנו בחיי²¹³ מבואר שארבעת הכוסות הם כנגד ד' אותיות שבשם הוי"ה.

הכוס הראשונה של קידוש היא כנגד האות י'.

כשנחבר את שני הידיעות האלו, יתברר ששרה אמנו היא כנגד האות י' שבשם הוי"ה.

במקום נוסף אנו רואים את השייכות של שרה לאות י' – בשמה "שרי".

שמה המקורי היה "שרי", אולם בתחילה היא היתה "עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלֹד"²¹⁴. ורק לאחר שהקב"ה שינה את שמה ל"שרה", ניתן לה כח ההולדה. וכמו שנאמר²¹⁵:

209. סוטה פ"ז ה"א.

210. מגילה יד ע"א.

211. רש"י בראשית כא, יב.

212. מסכת פסחים, מצה עשירה קנו ע"א. וכן כתב המהר"ל גבורות ה' פרק ס.

213. שמות יב, כג.

214. בראשית יא, ל.

215. בראשית יז, טו.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם: שְׂרִי אֶשְׁתֶּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי, כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ. וּבִרְכָתִי אֶתָּה וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן."

במדרש הוסיפו על כך²¹⁶:

יו"ד שנטל הקדוש ברוך הוא משרי נחלק, חציו לשרה וחציו לאברהם.

והענין צריך ביאור:

מה השייכות המיוחדת של שרה אמנו לאות י' ? מה המשמעות בהחלפה שנעשתה מאות י' לאות ה', וכיצד היא יצרה את האפשרות ששרה תלד בן ? !

אברהם ושרה כנגד "פרי עץ הדר"

נתבונן במקור נוסף -

במדרש ישנה הקבלה בין ארבעת המינים לאבות האומה ולארבע האמהות, והאתרוג הוזכר כנגד אברהם וכנגד שרה²¹⁷:

"פרי עץ הדר" זה אברהם שהדרו הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה.

דבר אחר: "פרי עץ הדר" זו שרה שהידרה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה.

ויש להבין: מה השייכות של אברהם ושרה לאתרוג שנקרא "פרי עץ הדר" ?

היופי של האתרוג - שלימות והתאמה

נעמיק עוד בשאלה האחרונה -

האתרוג נקרא בתורה²¹⁸ "פְּרִי עֵץ הָדָר", כלומר: יש לו יופי²¹⁹.

מהו היופי המיוחד של האתרוג ?

מבואר בחז"ל²²⁰ שבתחילה כל האילנות היו צריכים להיות בעלי טעם עץ שווה לטעם הפרי, אך האדמה חטאה וקלקלה, והוציאה אילנות שאין טעם העץ כטעם הפרי.

216. בראשית רבה מז, א.

217. ויקרא רבה ל, י.

218. ויקרא כג, מ.

219. אמנם משמע מהמדרש שהוא מפרש את המילה 'הדר' כדברי חז"ל - שדר באילנו משנה לשנה, וזה כוונתם שהדרם בשיבה טובה. אך אי אפשר להתעלם מהמהלך הפשוט ש'הדר' עניינו יופי, ובפרט שחז"ל מציינים במקורות אחרים את יופיה החריג של שרה.

220. מובא ברש"י בראשית א, יא.

שונה מכולם הוא האתרוג – עליו אמרו בגמרא²²¹ ש"טעם עצו ופריו שוה".
האתרוג, שיש בו התאמה בין טעם העץ לטעם הפרי – יש בו שלימות מהותית, והקב"ה
קבע כלל בבריאה, שבמקום השלימות שם יהיה מקום היופי²²².
וענין השלמות בזה, יבואר בהמשך.

תיקון חטא אדם הראשון על ידי אברהם ושרה

נוסיף ונתבונן בשני מאמרים נוספים מהזוהר הקדוש –
הזוהר הקדוש בפרשת חיי שרה מספר על מה שאירע בשעה שביקש אברהם אבינו
לקבור את שרה במערת המכפלה²²³:

אמר רבי שמעון, בשעתא דעאל אברהם במערתא ואעיל שרה תמן, קמו
אדם ותוה ולא קבילו לאתקברא תמן, אמרו ומה אנן בכסופא קמי קודשא
ברוך הוא ברהמא עלמא בגין ההוא חובא דגרימנא והשתא יתוסף לן
כסופא אחרא מקמי עובדין טבין דבכו!

[– בשעה שביקש אאע"ה לקבור את שרה במערת אדם וחווה, הם התנגדו לכך,
וטענו לאברהם: לא מספיק הבושה שיש לנו מהקב"ה במה שחטאנו, כעת
כשתבואו אתם ותקברו לצידנו, תגדל הבושה שלנו ביחס למעשים הטובים
שעשיתם].

אמר אברהם, הא אנא זמין קמי קודשא בריך הוא בגיגך דלא תכסיף קמיה
לעלמין. מיד ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו, מאי ואחרי כן. בתר
דקביל אברהם עליה מלה דא.

אדם עאל בדוכתיה חוה לא עאלת, עד דקריב אברהם ואעיל לה לגבי אדם
וקביל לה בגיגיה, הדיא הוא דכתיב ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו,
לשרה לא כתיב אלא את שרה לאסגאה חוה, וכדין אתישיבו בדוכתייהו
כדקא יאות.

221. סוכה לה ע"א.

222. דבר זה מבואר בהרחבה במקום אחר, ונביא כאן רק ראייה אחת, שיסוד היופי בעולם הוא ירושלים
שנטלה תשעה קבין ממנו, וכל עניינו של ירושלים הוא השלמות כשמה – ירו-שלם. וראה ביאור הגר"א שיר
השירים א, ט-יא.

223. זוהר חיי שרה קכח ע"א.

]- אמנם אדם הראשון נאות להבטחת אברהם, אך חוה לא הסכימה, עד שהובטח לה שהתיקון של שרה אמנו יזקף גם בעבורה. וזה מה שכתוב "את שרה", "את' הטפל לשרה, והיא 'חוה'".

ועד דאָתא אברהם לא אתקיימו אדם וחוה בדוכתייהו ברהווא גלמא.
לאדם וחוה לא היתה מנוחה וכפרה שלימה על חטא עץ הדעת, עד שבאו אברהם ושרה ותיקנו את חטאם.

ויש להבין: כיצד תיקנו אברהם ושרה את חטאם של אדם וחוה?

חוה דבקה בזוהמא ושרה הסירה אותה

עוד אמרו בזוהר הקדוש²²⁴:

תא חזי, אתת חוה לעלמא אתדבקת בהאי חויה ואטיל בה זוהמא. וגרמא מותא לעלמא ולבעלה.

אתת שרה ונחתת וסלקת ולא אתדבקת ביה, קמא דאת אמר (בראשית יג): "ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו".

ובגין דאברהם ושרה לא אתדבקו ביה, בגין כך שרה זכתה לחיין עלאין לה ולבעלה ולבנהא בתראא, הדיא הוא דכתיב (ישעיה נא): "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם".

ועל דא "ויהיו חיי שרה" דזכתה בהו בכלהו, ולא כתיב בכלהו נשי ויהיו חיי חוה, וכן בכלא, היא אתדבקת בחיין, ועל דא דילה הוו חיין.

כלומר, את הקלקול שיצרה חוה בעולם תיקנה שרה.

כי חוה 'אפְּשְׁרָה' לנחש להטיל בה את זוהמתו וגרמה מוות לעולם, ואילו שרה ירדה למצרים - ערוות הארץ, במקום הכי שפל ונמוך בבריאה, ובכל זאת לא נדבקה בזוהמא, ובזה תיקנה את החטא הראשון.

מהי אותה זוהמא שדבקה בחוה, וכיצד שרה אמנו הסירה אותה?

224. זוהר חיי שרה קכב ע"ב.

לשרה אמנו היתה מעלה יחודית שלא קיימת בשאר הנשים

ונסיים את סדרת השאלות בדברי המדרש²²⁵:

”אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי”²²⁶. אדם אחד מאלף מצאתי – זה אברהם. אשה בכל אלה לא מצאתי – אפילו שרה.

מבארים המפרשים²²⁷:

בכל הדורות היו עוד צדיקים שתיקנו ומתקנים את חטא אדם הראשון כמו אברהם אבינו, ועל זה אמרו במדרש²²⁸ ”אין דור שאין בו כאברהם”. אולם אשה כ'שרה' שתקנה את פגם חוה, לא נמצא עוד מלבד שרה.

כלומר, לשרה אמנו היתה ייחודיות שלא היה ולא יהיה בעוד אשה אחרת.

מהי אותה ייחודיות?

התיקון השלם – התאמה בין האור המושפע לקבלתו בכלי

נבאר את הסוגיא –

המצב המתוקן של העולם הוא כאשר יהיה זיווג מושלם בין האור לכלי. כלומר, שהאור הנשפע יתקבל כולו בשלימות בתוך הכלים, בלא שום אנרגיה שתצא לריק.

הקב"ה הוא בבחינת 'שמים' המשפיע שפע לארץ, והארץ אמורה לקבל את כל האור בשלימותו ולהצמיח אילנות שמגלים אותו יתברך לגמרי.

בהקבלה לכך – האיש הוא המשפיע והאשה מקבלת. והזיווג המתוקן הוא כאשר האשה מקבלת את השפעת בעלה לגמרי, בלא שום כוח שהולך לריק, חלילה.

חטא עץ הדעת – ניתוק החיצוניות מהפנימיות

והנה, הפירות הצומחים בעולם נועדו לבטא גילוי אלוקי. אך כאשר מתייחסים אליהם כדברים העומדים לעצמם, בעלי חשיבות ויופי שלא קשור לגילוי האלוקי שבהם, בזאת מנתקים אותם מהחיבור למקור השפע²²⁹.

225. ויקרא רבה פרשה ב, א.

226. קהלת ז, כח.

227. ראה פרי צדיק חיי שרה אות ג.

228. בראשית רבה נו, ז.

229. ועל זה אמרו חז"ל (ברכות דף לה:): "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל". ודו"ק.

וזה עניינו של חטא עץ הדעת – שאדם הראשון וחווה נתנו יחס לחיצוניות של פרי העץ, והתמקדו בכך שהוא "טוב לִמְאֹכֶל, תֹּאֲוָה לְעֵינַיִם, וְנֶחְמָד לְהַשְׁכִּיל"²³⁰. בהסתכלות הזו, הם ניתקו את הפרי מהגילוי האלוקי שהוא נושא בקרבו, ובזה יצרו מציאות בבריאה שתיתכן מציאות שאינה זועקת גילוי אלוקי²³¹. הם ניתקו את הכלי מהאור, וכביכול נתנו אפשרות קיום במציאות גם למה שלא מגלה את הקב"ה.

יצירת הערלה בעקבות החטא

בעקבות החטא נוצרה הערלה בגופו של האדם. זו הכוונה בדברי חז"ל²³² "אדם הראשון מושך בערלתו היה". על ידי החטא הוא גרם את יצירת הערלה בגופו ובזרעו²³³. משום שהערלה היא חלק בגוף שאינו יכול לגלות את האור האלוקי. הערלה היא "עור" שלא יכול לקבל את ה"אור". הדרך היחידה להתמודד עם הערלה היא להסיר אותה מן הגוף, ובכך להראות שאיננו מעוניינים בשום דבר שאינו יכול לשמש ככלי למימוש התכלית של הגילוי האלוקי. כאשר אדם וחווה נפגמו, והתחברו למציאות של כלים שלא בהכרח מגלים את האור השוכן בהם, נגרם מכך בהכרח שהתולדות היוצאים מהם יהיו כדוגמתם באותו מצב – בעלי אפשרות להתייחס לחיצוניות העומדת לעצמה בלא קשר לאור הפנימי שבקרבה. שכן זיווג מוליד תולדות בצביונם וכמצבם של המזדווגים. נמצא, שחטא אדם הראשון יצר מציאות בכל המשך האנושות, של אפשרות להביט בחיצוניות בלי הפנימיות שהיא משקפת.

האשה כלי לגילוי אור בעלה והיופי שניתן עבור זה

לאחר שלמדנו על תפקיד הבריאה ביחס לקב"ה – נלמד מזה אף לתפקיד האשה ביחס לבעלה:

230. בראשית ג, ו.

231. ראה ספר הדע"ה (לבעל הלשם) ח"ב דרוש ד ענף ג.

232. סנהדרין לח ע"ב.

233. ראה אור החיים שמות ב, ב.

תפקידה של האשה הוא להיות בבחינת 'כלי' לאור שמעניק לה בעלה. היא צריכה לקבל את האור הבא אליה ממנו בשלימות, וכך היא מיישמת את חלקה בתיקון העולם. על מנת שהקבלה של האשה מבעלה תהיה מושלמת, היא חייבת להתאחד עמו באיחוד גמור, באמצעות תלות גמורה בו, וכן על ידי שהיא תובעת בלב ומפתה אותו להעניק לה.

זו המטרה ביופי שנתן הקב"ה לנשים, "כדי שיהיו מתרפקות על בעליהן בנויין". יש מעלה גדולה בכך שהאשה תובעת [לא בפה] את בעלה לזיווג, על כך אמרו חז"ל²³⁴ "כל אדם שאשתו תובעתו - הויין לו בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם", ובזכות הנהגה זו זכתה לאה לבן חשוב כיששכר. היופי ניתן לאשה בכדי שתפתה את בעלה להעניק לה מאורו, ובכך היא תשמש כלי מלא לספיגת האור הניתן בה.

מעלת היופי כשהוא משמש לחיבור פנימי

היופי מבטא התאמה מלאה בין הפנימיות לחיצוניות, ומעלתו היא כאשר הוא משמש ליצור את החיבור בין הבעל לאשה וגורם לקבלת האור בכלי בשלימות. כמו היופי של האתרוג, שהוא התאמה של החיצוניות והפנימיות "טעם עצו ופריו שוה", כך היופי האמיתי של האשה הוא רק כאשר יש חיבור פנימי ומלא בין האשה לבעלה.

בהספד של אברהם לשרה הוא אמר את פסוקי 'אשת חיל'²³⁵ ששלמה המלך כתב בספר משלי ובתוכם נאמר²³⁶:

שְׂקֵר הַחַן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי, אִשָּׁה יָדָאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל.

מבאר הגר"א²³⁷:

קשה, הרי מצינו גבי האימהות אשר נשתבחו בחן וביופי, ולמה הוא 'שקר'. וצריך לומר דהפירוש בפסוק כך הוא: "שקר החן והבל היופי" היינו כשהן בלתי יראת ה', והם כגזם זהב באף חזיר.

אבל "אשה יראת ה' היא תתהלל", רצה לומר דגם בחן והיופי תתהלל.

234. נדרים כ ע"ב.

235. תנחומא חיי שרה ד.

236. משלי לא, ל.

237. קול אליהו פרשת ויצא.

כשהיופי הוא פרט חיצוני בלבד, הוא שקר והבל. אך כשהוא בא לבטא את הפנימיות ושלמות האשה ביראת שמים שבה, הוא ראוי עד למאד, כי על ידו יתממש החיבור המושלם בין האשה לבין הבעל המשפיע לה.

החטא בנתינת ערך עצמי ליופי החיצוני בלי הפנימיות

חווה היתה האשה היפה ביותר בעולם, משום שהיא נבראה כשהעולם היה מתוקן, שלמות אור ה' התגלה דרכה, ותפקידה היה למשוך את בעלה באמצעות היופי להעניק לה שפע שיתקבל אצלה במלואו.

אולם חווה חטאה בנקודה זו בדיוק. היא פיתתה את בעלה לאכול מעץ הדעת על ידי ההתמקדות בחיצוניות הפרי בלא יחס לפנימיות האלוקית שבקרבו.

ובעקבות חטא זה דבקה זוהמת הנחש בחווה, והתחדשה אפשרות של יחס לחיצוניות כעומדת בזכות עצמה.

הנחש במהותו שייך לחיצוניות בלא הפנימיות²³⁸, וכאשר חווה הקרינה כלפי חוץ את החיצוניות בלי שילוב והתאמה לפנימיות, היתה לנחש אחיזה בה.

זו הסיבה שהנחש אמר לחווה שהקב"ה אסר ליגע בעץ הדעת²³⁹. למרות שהקב"ה אסר רק לאכול ממנו²⁴⁰.

משום שבמבט החיצוני של הנחש אין הבדל בין נגיעה לאכילה. הוא מתעלם מהמבט האמיתי שאכילה היא ספיגה פנימית של עצם הפרי, ואינה דומה כלל לנגיעה חיצונית בלבד.

תיקון החטא אצל אברהם אבינו בציווי על ברית המילה

אברהם אבינו תיקן את חטא אדם הראשון, בכך שהיה רואה בכל המציאות את הפנימיות האלוקית הטמונה בה.

ולכן, הוא נצטווה על ברית המילה, שעניינה הוא להסיר את הערלה מהגוף. כביכול אין משהו באדם ובמציאות שלא יכול לחדור בו אור ה'.

אולם כיצד שרה תיקנה את החטא?

זה לא פשוט כלל!

238. ראה בלשם שם.

239. בראשית ג, ג.

240. בראשית ב, יז.

לאשה חיבור גדול יותר לזוהמא והחיצוניות

לשרה היתה בעיה גדולה יותר לתקן את החטא. וזאת מחמת המציאות שלאשה קשה לפרוש מן הזוהמא יותר מהאיש.

הזוהר הקדוש מבאר את הסיבה לשייכות הגדולה יותר של האשה לזוהמא²⁴¹ –

בַּקְדָּמִיתָא דְּכַד נָחַשׁ אָתָּא עַל חוּה אֲטִיל בֵּה זוּהמָא שְׁפִיר.

אורִייתָא לֹא אֲתִייהִיבַת אֱלָא לְדְכוּרֵי דְּכָתִיב (דברים ד): "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מִשֶּׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". דְּהָא נָשִׁי פְטִירִין מִפְּקוּדֵי אֲוִרִיתָא.

וְעוֹד דְּאֶהְדְּרוּ כְּלָהוּ לְזוּהמָתָן כְּקְדָמִיתָא בְּתַר דְּחֹטֵא, וְאֶתָּתָא קְשִׁיָּא לְאֶתְפָּרְשָׁא זוּהמָא מִנָּה יִתִּיר מִגְבָּרָא. וּבְגִין כֵּךְ אֲשִׁתְּכֶחוּ נָשִׁין בְּחֶרְשִׁיא וּבְזוּהמָא דָּא יִתִּיר מִגְבָּרִין. דְּהָא נָשִׁיא מְסֻטָּא דְּשִׁמְאֵלָא קָא אֲתִיִּין וְאֶתְדַבְּקוּ בְּדִינָא קְשִׁיָּא, וְסֻטָּא דָּא אֶתְדַבְּק בְּהוּ יִתִּיר מִגְבָּרִין כְּמָה דְּאֶתְמַד בְּגִין דְּאֶתָּא מְסֻטָּא דְּדִינָא קְשִׁיָּא, וְכֹלָא אֶתְדַבְּק וְאִזִּיל בְּתַר זִינְיָה.

[האיש בטבעו קל לו לצאת מהדינים של הנחש, ועוד יש לו דרך לצאת מזוהמת הנחש על ידי שהוא מתחבר לתורה. ואילו האשה לא זכתה לתורה, והיא שייכת יותר לבחינת 'דין', וזו גם הסיבה שמצינו יותר 'מכשפות' נשים מגברים, כי יותר קל להם להדבק בכוחות הטומאה].

זו גם הסיבה ל'ימי הנידות' של האשה. תוכנו של דם הנידות הוא פוטנציאל של התממש והולך לאיבוד – כלי שלא נכנס בו האור. והוא מקביל לערלה של הזכר שהיא גם כלי שאין בו את האור.

הגר"א²⁴² מבאר שהאשה במהותה שייכת לחלק הנמוך יותר בבריאה, ל'נפש', לעומת האיש השייך ל'רוח'. ולכן היא קרובה ושייכת יותר לחלק הזוהמא החיצוני שבבריאה.

תיקון האיש באמצעות לימוד התורה

סיבה נוספת לקושי המיוחד הקיים באשה, שמונע ממנה לפרוש בקלות מן הזוהמא, מבואר בדברי הזוהר:

241. זוהר חיי שרה קכו ע"ב.

242. באור הגר"א על תלמוד (תיקון נח) וז"ל: "כי האשה בסוד נפש והבעל בסוד רוח, וכולד והיו לבשר אחד, מתחברין רוח ונפש דילהון כאחד, ואז נקרא חיים, כי הנפש בלא רוח הוא מת".

כאשר יש לאדם פגם בנפש והוא נכשל בעוונות, הדרך היחידה שלו להתרומם מזה היא באמצעות עליה לקומה גבוהה יותר – להגביר את הנשמה והרוח שבקרבן.

בתורת הפסיכולוגיה מנסים לתקן את הפגמים בנפש על ידי עיסוק בחלק הנפש מיניה וביה. אולם בצורה כזו אי אפשר לתקן את האדם באמת, ורק נתקעים ומתערבבים באותו מצב.

הדרך היחידה להתרומם באמת, היא להתרומם יותר לגובה, וכמו שהורו לנו חז"ל²⁴³: אם פגע בך מנוול זה – משכחו לבית המדרש. אם אבן הוא נימות, אם ברזל הוא מתפוצץ.

וכן אמרו²⁴⁴:

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין. אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו.

לאיש יש יכולת להתרומם ולעלות באמצעות החיבור למקום העליון של לימוד התורה. כך הוא יכול לתקן את הכישלונות שקיימים בנפשו.

לעומת זאת, לנשים אין את האפשרות להיתקן באמצעות לימוד התורה. ואם כן, כיצד הם יתקנו את עצמם מהזהמא שדבקה בהן?

התשובה היא, שהם עושים זאת על ידי קבלת האור מהבעל. הבעל לומד את התורה ומשפיע לאשה את האור שספג ממנה, וכך היא עצמה מתעלה ונתקנת.

אולם כל זה מתקיים רק כאשר האשה היא כלי נקי לקליטת אור הבעל,

אך כאשר יש לה פגם בעצם הכלי, והיא לא מקבלת מבעלה בשלימות. – את זה הבעל אינו יכול לתקן! שכן הוא רק משפיע בתוך הכלי, אך אינו יכול ליצור את הכלי.

פגם האשה מתבטא בחוסר צניעות

הפגם בכלי של האשה, הוא כשהיא נותנת יחס עצמי ליופי החיצוני שבה, בלי קשר לחיבור הפנימי שזה אמור ליצור, וכך היא נהפכת להיות 'נפרדת' במידת מה, ואינה יכולה לספוג את האור שבעלה משפיע בה.

ידוע בשם הגר"א:

243. סוכה נב ע"ב.

244. קידושין ל ע"ב.

כשם שיש יצר הרע לגברים להתבטל מן התורה, כך יש יצר הרע לנשים להתנהג בחוסר צניעות.

ויש לבאר, מה הקשר בין ביטול תורה לחוסר צניעות?
אלא שעיקר מלחמת היצר היא לחבר את האדם לחיצוניות המנותקת מהפנימיות, ובכך לנתק אותו מהגילוי האלוקי הקיים בבריאה.
לכן היצר מבקש לבטל את האיש מהתורה – שהיא זו שמתקנת ומרוממת אותו להביט אל הפנימיות ולחבר אליה את החיצוניות.
ומאותה סיבה בדיוק הוא מבקש לגרום לאשה לנהוג בחוסר צניעות, שעניינה הוא יחס לחיצוניות בהתעלמות מהפנימיות, וכתוצאה מכך יהיה לה חיבור לעצמה ותהיה מנותקת מהאור שמביא בעלה.

אשה אינה יכולה לתקן את הכלי של עצמה

והנה, לאשה במהותה יש את כח הקבלה. היכולת לספוג בתוכה את האור שמביא לה בעלה,

אך אין לה יכולת ליצור או לתקן את הכלי בעצמו!
לשם יצירת הכלי נצרכת השפעה בבחינת אור. כי 'כלי' אינו יכול לתקן את עצמו.
מעתה יקשה מאוד: כיצד תתקן שרה את הפגם שנעשה בכלי הנשי בעקבות חטאה של חוה? וכיצד תסיר מעצמה את הזוהמא של ההתייחסות לחיצונית כדבר העומד לעצמו?

החידוש בשרה אמנו שהיתה בבחינת זכר

לשם כך יצר הקב"ה יצירה מיוחדת שלא היתה ולא תהיה שוב, והעניק לשרה אמנו את האות י'.

האות י' מבטאת כח של זכר, לעומת האות ה' שמבטאת כח של נקבה, כפי שמצינו בגמרא²⁴⁵:

איש ואשה, זכו – שכינה ביניהן, לא זכו – אש אוכלתן.

ובמדרש הוסיפו ביאור²⁴⁶:

245. סוטה יז ע"א.

246. מדרש לקח טוב בראשית ב, כג.

איש ואשה שכינה ביניהם - י"ה, יו"ד באיש, וה"א באשה.

זכו - שכינה ביניהן ומתברכין, לא זכו - שכינה מסתלקת מביניהן ונדבקות שתי האישות ואש אוכלתן.

בכדי לתקן את שרה, נתן לה הקב"ה את האות י' בשמה, ונקראה "שרי", ובכך היא נעשתה בבחינת 'אור' בעצמה כמו האיש. ובזכות זה היתה לה יכולת לתקן את עצמה ולהיות כלי מתוקן לספיגת האור מבעלה.

זו הסיבה לדרגת הנבואה הגדולה שזכתה לה שרה, עד שהיא היתה האשה היחידה שהקב"ה דיבר עמה בעצמו ולא על ידי שליח. בדרך כלל דבר ה' עובר לאשה דרך בעלה, אך שרה בתחילתה היתה בבחינת "זכר", ולכן היה לה קשר ישיר לקב"ה.

האות י' מסמלת את האור האלוקי היורד לבריאה. ולכן היא כנגד כוס ראשון של קידוש, שמדבר על "אשר בחר בנו, ורוממנו, וקדשנו", כלומר, ההשפעה האלוקית הבאה באתערותא דלעילא.

"פרי עץ הדר" מסמל את היופי המותאם והמתוקן של חיצוניות ופנימיות משולבים. ולכן הוא כנגד אברהם ושרה, וכנגד האות י'.

האשה היא בבחינת כוס - כלי קיבול. ושרה אמנו כנגד הכוס הראשונה. היה לה כח של איש - לקבל בעצמה את אור ה' ישירות, ובכך לתקן את הכלי הפגום.

ובזה יבואר מדוע התורה מתייחסת לחיי הגברים ולפטירתם, ולא לנשים, משום שהנשים טפילות לבעליהם ובכללם הם. אך שונה מהן שרה אמנו אשר קיבלה התייחסות נפרדת, משום שהיתה במידת מה בחינת "זכר" - עם יכולת לקבל את אור ה' ישירות ללא תיווך בעלה.

שינוי השם לאות ה' שגרם להולדה

ואולם, כל זמן ששרה היתה בבחינת זכר, לא היתה לה יכולת להוליד, שכן בכדי שאשה תלד הוא צריכה להיות טפלה לבעלה. ו"זכר" אינו מוליד!

ולכן, לאחר ששרה השתמשה בכח האלוקי שניתן בה בבחינת זכר, ותיקנה את עצמה מחטא אדם הראשון, ובזמן שירדה למצרים התגלה שפסקה ממנה הזוהמא וזכתה להתחבר לפנימיות.

באותה שעה השתנה שמה ל"שרה", וניתנה בה האות ה' כמו כל הנשים, ובהיותה כלי קיבול לאור בעלה, נעשתה טפילה לאברהם וראויה להוליד.

ומה שאמרו במדרש שהאות י' נחלקה לשתי אותיות ה' – אחת ניתנה באברהם ואחת בשרה, זה היה כדי לגרום חיבור מלא ביניהם, בסוד 'מערות המכפלה'²⁴⁷, ואכמ"ל.

ממוצא הדברים למדנו על תפקידנו בעולם, הן תפקיד הגברים – לספוג את האור האלוקי הקיים בפנימיות כל פרט ופרט שבבריאה, ולהשפיע את אור התורה בבית, ובפרט לאשה שזהו תיקונה.

והן תפקיד הנשים – להתמקד בפנימיות ולא לתת ערך לחיצוניות כדבר עצמי, ורק על ידי כך היופי שלהן משובח וראוי לתהילה, ובאמצעותו עליהם למשוך את הבעל להשפיע עליהן מאורו הגדול אשר מביא עמו מבית המדרש.

